

KİTAP TANITIMI

HAZRETİ ŞA'BÂN-I VELÎ VE MUSTAFA ÇERKEŞİ

Dr. Öğr. Üyesi Birol YILDIRIM*

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Kent Arşivi Bölümünde Bulunan Nadir Bir Eser: Muhammed İhsan Oğuz, Hazret-i Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi, Oğuz Yayınları, 1993, No: 9, 202 sayfa.

19 Haziran 1887'de Kastamonu'da doğar. Hattatlar diye bilinen bir aileye mensup olduğu için "Hattatzâde" lakabıyla anılır. Devrin şartlarına göre iyi bir eğitim görür. Eniştesi Ahmed Ziyâeddin Efendi'den özel dersler alması onu daha da geliştirir. Tahsil hayatından sonra değişik memuriyetlerde bulunan müellif, Telgraf İdaresi'nde başmüdürlüğe kadar yükselir. 1938'de emekliye ayrılır. Altın silsilenin modern dönemde yeni bir halkası olarak ömrünü sessiz sedasız fakat ilim ve irfanla "haşir neşir" olarak tamamlayan İhsan Oğuz Efendi, 3 Ağustos 1991'de vefat eder ve Evliyalar şehri olarak bilinen Kastamonu'da defnedilir.

Dönemin Nakşibendî şeyhlerinden tasavvuf eğitimi alan müellif, 1941 yılından itibaren *fenâ fi'r-resûl mertebesine erişerek Peygamber Efendimiz'in ruhaniyetinden feyiz almaya başlar. Dolayısıyla şeyhleriyle irtibatı kesilir. Ârifler Silsilesi adlı kitabının son cildinde yer alan listeye göre 95 esere imza atmış olan müellif, İmam Rabbanî çizgisinde olması hasebiyle vahdet-i şühûd/tevhîd-i şühûdî neşvesine sahiptir. Fikirleri doktora ve yüksek lisans tezlerine konu olmuştur. Eserlerinde sağlam bir üslup ve "şeriat tarikat" bütünlüğü göze çarpar.*

Eserin Tanıtımı

Söze kadim geleneğe uyarak besmele-i şerif, hamdele ve salvele ile başlayan Muhammed İhsan Oğuz Efendi, eserin giriş yazısında önemli bir ilkeyi hatırlatır. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebine bağlı bütün tasavvuf yollarının i'tikad amel ve ahlakları; edille-i erbaa denilen "kitâbullah, sünnet-i resûlullah, icmâ-i ümmet-i kâmile, kıyâs-ı müçtehidin" esasları ile mukeyyed ve

ORCID ID: 0000-0003-4640-8549

Geliş tarihi: 14 Ekim 2020 / Kabul tarihi: 15 Kasım 2020

*Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Bölümü.

müeyyedir. Bu esaslara uymayan her yol ve meslek, hak ve doğru yol olmak vasıflarından yoksundur.

Müellif bu hayati ilkeyi va'z ettikten sonra Halvetiyye yolunun usûl ve esaslarını izaha başlamıştır. "*Zikrin efdali* 'la ilahe illallah', duanın en faziletlisi ise 'Elhamdülillah'dır" (İbn Mace Edeb: 55; Tirmizi Deavat: 8.) hadis-i şerifine atıf yaparak tasavvuf yolunun temelini zikir olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Giriş mahiyetindeki bu bölümden sonra eserin birinci bölümü Şa'bân-ı Velî Hazretlerinin tanıtımına ayrılmıştır. Müellif Kastamonu için büyük bir şeref kaynağı olduğunu düşündüğünü bu zatın uzun zamandır bir öz geçmişini yazmak istediğini fakat fırsat bulamadığını, nihayet Allah Teâlâ'nın yardım ve inayeti muvaffak olduğunu söyler. Bölüm kendi içinde dört fasıldan oluşmaktadır. Birinci fasılda Halvetiyye tarikinin ilk piri olan Ömer el Halvetî, ikinci fasılda söz konusu tarikin ikinci piri olan Seyyid Yahya Şîrvânî, üçüncü fasılda Halvetiyyenin en büyük kolunun piri olan Şa'bân-ı Velî, dördüncü fasılda ise Şa'bâniyye büyüklerinden Karabaş Velî Hazretleri'nin öz geçmişleri anlatılmaktadır. Müellif "Hazreti Şa'bân-ı Velî" ismini alan bu bölümde diğer zatlardan bahsetmesinin nedeni olarak Şa'bân-ı Velî Hazretlerinden önce ve sonra gelen zatlar bilinmesinde büyük faydalar olacağını bu şekilde okuyucunun Allah dostlarına karşı daha kuvvetli sevgi ve saygı besleyeceğini dile getirir. Müellifin tespitine göre en büyük Halvetiyye kolu Şa'bâniyyedir.

İhsan Oğuz Efendi, yukarıda bahsi geçen ilk üç zata kısaca tanıttikten sonra, bölümün asıl konusu olan Şa'bân-ı Velî Hazretlerinin tanıtımına geçmiştir. Müellifin fasıl başlığı "Kutb-i Rabbânî, Ârif-i Sübhânî Şa'bân-ı Velî (Kuddise Sırrühü'l-Âliyy)" şeklindedir. Tabii ki bu fasılda Hazreti Pîr'in hayat serüveni geniş bir şekilde ele alınmıştır. Şa'bân-ı Velî Hazretleri bereketli bir manevî hayat yaşamıştır. Bu bereketli hayatın sonunda üç yüzü insanlardan altmışı cinden olmak üzere 360 halife yetiştirdiği rivayet edilmiştir. Müellif Hazreti Pîr'den sonra posta oturan on yedi kişinin ismini vermiştir. Bilindiği üzere beşinci sıradan posta oturan Şeyh Ömer Fuâdî el-Kastamonî Pir Hazretlerinin türbesini yaptırdığı gibi biri özet, diğeri de kapsamlı olmak üzere iki menâkıpnâme yazmıştır.

Geniş menâkıpnâme kaybolmuş, özet olanı ise 1294/1877 yılında Kastamonu matbaasında basılmıştır. Müellifin tespitine göre bu on yedi kişiden on beşinci sırada olan Şeyh Hafız Mehmed Said ve son sırada bulunan Şeyh Atullah Efendi irşat ehli olmayıp teberrüken Hz. Pîr'in postuna oturan fazilet ehli kişilerdir. Buradan şunu anlıyoruz ki her posta oturan irşat şeyhi değildir. Hz. Pîr'den sonra görev yapan bazı halifelerin nisbelerinden memleketleri anlaşılabilir. Hz. Pîr (k.s.)'in tesiri Kastamonu dışında Çorum, Zile, İskilip, Amasya ve Bolu'dan halife yetiştirecek kadar etkisini göstermiştir.

İhsan Oğuz Efendi Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretlerin kerametlerinden de bahsetmektedir. Bunları âlim ve ârif bir kişinin kaleminden okumak önemlidir. Hz. Pîr'in şehre gelişi hakkında pek çok rivayetler söylenir. Bunlardan biri şöyledir: O zamanlar Kastamonu'da Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri'nin soyundan İsa Dede adında bir zat vardır. Bir gün İsa Dede, dervişleriyle otururken başını uzaklara doğru kaldırıp: “Bolu tarafından buraya “kemâl sahibi kâmil bir boyacı” geliyor, karşılayın” der. Bunun üzerine dervişler yola çıkarak “Derbend-Suluk” adlı yere kadar giderek beklerler. Bir süre sonra bir zâtın geldiğini görürler ve onu karşılayarak musafaha ederler. Hz. Pîr sırrını ifşâ etmez. Dervişler de meseleyi idrak edemezler. Beklenen zâtın başkası olduğunu zannederek elleri boş bir şekilde geri dönerek durumu İsa Dede'ye anlatırlar. İsa Dede sükût ederek Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretlerinin sırrını ifşâ etmez. Müellif İsa Dede'nin ima ettiği manayı izah eder. İsa Dede'nin “kemâl sahibi kâmil bir boyacı”dan kastı Hz. Pîr'in müşid-i kâmil olduğunu anlatmaktır. Bu izah bize Kur'ân-ı Kerîm'de geçen sıbgatullah kavramını akla getirmektedir. “(Biz) Allah'ın boyasıyla (boyanmışızdır). Allah'tan daha güzel boyası olan kim? Biz ona kulluk edenleriz” (el-Bakara 2/136).

Yaşlılık dönemlerinde inzivaya çekilerek kendisine bağlı cinlerin irşadıyla meşgul oldukları bilgisi de dikkate değerdir. Hz. Pîr'in müşid arayışı ta çocukluk döneminde başlamış, gördüğü bir rüya ile de bu arzusu Hayreddin Tokadî Hazretlerinde hitam bulmuştur. Eseri değerli kılan bir diğer husus da müellifin kutub, müşid, velî, ricâlü'l-gayb, evtâd-ı erbaa gibi önemli tasavvufî kavramları izah etmesidir. Bahsi geçince Kastamonu'da önemli yer edinmiş Seyyid Ahmed Sünnetî, Benli Sultan gibi Allah dostları hakkında da bilgi vermiş, onlar hakkında izahlarda bulunmuştur. Mesela Seyyid Ahmed Hazretleri'ne “Sünnetî” denmesinin nedeni Peygamber (s.a.v) Efendimiz'in sünnetine çok bağlı olmasından dolayıdır. Bu bilgi gerçekten ufuk açıcıdır. Müellife göre ilim ehlinden ve halktan bazıları Hz. Pîr'e muhalefet etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı gerçeği görerek hatalarından vaz geçmişlerdir. Bu durum tarih boyu hep görülmüş Osmanlı'da Kadızâdeliler örneğinde görüldüğü gibi mutassıb ülemâ zaman zaman tasavvuf ehline tekfire varan ithamlarda bulunmuşlardır.

İhsan Oğuz Efendi Pîr-i Âlikadr Şa'bân-ı Velî (Kuddise Sırrıhu'l-Aliyy) şeklinde takdis ve taltif ettiği Şeyh Hazretleri'nin kerametlerini anlattıktan sonra şu ilmî izahı yapmaktan geri durmaz. Ona göre maddi âlemde olan bu kerametler sayılamayacak kadar çok olmakla birlikte Hazretin en büyük kerameti yüzbinlerce insanı eğitip nefsin tasallutundan kurtarması ve tesirinin kaybolmadan günümüze kadar gelmesidir. Yine insanlardan ve cinlerden yetiştirdiği halife sayısı da ortadadır. Dolayısıyla irşat faaliyetinin yanında diğer kerametler ve manevî haller müellifin kendine has ifadesi ile solda sıfır kalır.

Fakat Allah dostları için, bahse konu olan kerametlerden de kaçınmaya imkân yoktur. Bunlardan da çokça meydana gelmiştir. Bu değerlendirme tasavvuf mektebini daha çok keramet olgusu üzerinden algılayan günümüz dünyası için önemlidir.

Müellife göre Hazreti Pîr hayatında olduğu gibi, vefat sürecinde de kendisinden birçok keramet zuhur etmiştir. Halk da büyük teessür oluşmuştur. Tesiri günümüze kadar devam etmiş, keşif ve kemâl ehli insanlar onun türbesini ziyaret ederek birçok manevî hâllere şahit olmaktadır. Burada tanıtımını yaptığımız eserde yer almamakla birlikte şu anekdetu anlatmak yerinde olacaktır. Cumhuriyet Dönemi'nin önemli şairlerinden Süleyman Nazif (v. 1927) 1910 yılında Kastamonu'da bir buçuk yıl valilik yapmıştır. Süleyman Nazif, Kastamonu valisi iken Hz. Pîr'i sık sık ziyaret eden Süleyman Nazif'in Şâbân-ı Velî'nin manevî yönü ile ilgili şu tespitleri önem arz etmektedir: *"Bu zâttan ilmî bir neşve, ledünnî bir haz duymaktan halî olamıyorum. Anlıyorum ki, bu büyük zât gönüller fetheden, hâlâ ruhlarımıza hâkim olan bir mutasavvıftır. Bulanık bir yürekle huzuruna giriyor, tertemiz bir vicdanla lahdinden uzaklaşıyoruz"* demekten kendisini alamamıştır. Şehrimizin önemli simalarından olan İhsan Ozanoğlu bu hususta şu bilgileri aktarmıştır: *"Süleyman Nazif, bu tahassürle "Huzûr-ı Pîr'e yüz sür i'tilâ isterse vicdânın"* şeklinde bir mısra-i berceste söylemiş, bu mısra siyah zemin üzerine altın yaldızla ve ta'lik hattıyla yazılıp türbenin hâlen mevcut olmayan hol kapısının üzerine konulmuştu. Bu levha 1925'te alındı ve diğer eşya gibi ziyana uğratıldı." Burada bahsedilen mısraın beyit olarak tamamı şöyledir:

Bu Şa'bân-ı Velî'dir ki muktadâ-yı feyz-i irfânın

Huzûr-ı Pîr'e yüz sür i'tilâ isterse vicdânın

Şâbân-ı Velî'nin türbesi bugün de Anadolu'nun en yoğun dinî ziyaret yerlerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir gelenlere derin bir ruhani haz vermeye devam etmektedir.

İhsan Oğuz Efendi Şeyh Şa'bân-ı Velî faslının sonuna bir na't eklemeyi ihmal etmemiş Hazret, Şa'bân-ı Velî ve onun bazı önemli halef ve seleflerini ele aldığı birinci bölümün sonuna bu risalenin 1336/1918 yılında yazıldığı notunu düşerek bölümü hitama erdirmiştir.

Eseri orijinal kılan bir husus da ele aldığı önemli kavramları izah etmesidir. Bunun için *"Biline ki, Şu hâlde, Dikkat, Hatırlatma, Uyarı ve hatırlatma, Bilinmek lazımdır ki, Biline ki, Önemli bir not, Not, Özetle"* şeklinde ara başlıklar açılarak müşid-mürid ilişkileri, evrâd-ı şerîfenin icrası, zulmânî ve nurânî perdelerin ve sayısız mertebelerin aşılması, kurb-i ilahiyi elde etmenin güçlüğü, irşad yöntemleri ve bu farklı yöntemlerin özellikleri, müşidler arasında derece ve makam farkları, vilâyet-i suğra ifadesinin bir küçümseme amacı taşımadığı, her müşidin müridlerini kendi şeyhinin yöntemlerine göre yetiştirmesi, bir

makamın kemalatının elde edilmesi ile o makamda yetki sahibi olmak arasındaki fark, asıl kerâmetin irşad kerameti olduğu, tasavvufun üç hâli, keramet, sihir ve istidraç arasındaki farklar, ilhâmın delil olamayacağı, bazı şatahat türünden sözlerin izahı, ülema ve tasavvuf ehli arasındaki çekişmenin mahiyeti, kemâlat türleri gibi hususlarda zihinlerde oluşan istifhamları yer yer soru oluşturarak cevap oluşturmak suretiyle geniş izahlarıyla izale eden Hazret, kutub, dört binler, üç yüzler, kırklar, on ikiler, yediler, üçler, Halvetiyye tarikinin yirmi şartı olan tevbe ve telkin, zühd, tecrid, i'tikâd, takvâ, sabır, mücâhede, şecâat, sehâvet, fütüvvet, sıdk, ilim, recâ, tevekkül, melâmet, ikrâr, edeb, hulk-i hasen, teslîm, tefviz gibi kavramlarının lûgat manalarını vermiştir. Bu açıdan eser ismi gereği düz bir biyografik eserden ibaret değildir. Eser günümüz tasavvuf meselelerine ışık tutacak ilmî izahlarla doludur.

Eserin ikinci bölümünde Halvetîliğin Şa'bâniyye kolunun ikinci pîri olan Şeyh Mustafa Çerkeşî (k.s.) ele alınmıştır. Müellif, Pîr-i Sâni'nin hayat öyküsü yanında meşhur eseri "Risâle-i fî Tahkiki't-Tasavvuf" isimli eserinin özetini de vermiştir. Risalede birçok hususun yanında her devirde gündemde olan ulemâ-meşâyih çekişmesi ele alınmış, bu mücadelenin yüzeysel bir çekişme ve cedelin sözde olduğu Allah dostlarının buna rızaları olmadıklarını dile getirmiştir. Pîr-i Sâni Hazretleri Halvetiyye tarikinin yirmi şartını üçe indirmiştir. İhsan Oğuz Efendi bu zâtin da birçok kerametini dile getirmiş, silsilesinden ve aile efradından bahsetmiştir.

Müellif eserine şu ifadelerle temmet koymuştur: "Bu tercüme-i hâlin tahrîr ve te'lîfi, 1381 sene-i hicriyyesi Rebûlevvel ayının 1377 sene-i rûmiyye ve 1961 sene-i efrençiyyesine musâdîf 24'üncü Salı gününde Kastamonu belde-sinde Hattatzâde Muhammed İhsan Oğuz tarafından hitama erdirilmiştir"

İçeriğinin yanında, eseri değerli kılan bir unsur da, kitabın sonunda müellifin tasavvufla doğrudan ilgili olarak kaleme aldığı; "*Yunus Emre*", "*21 Soruda Tasavvufî Gerçekler*", "*Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad*" gibi kitaplarının varlığından bizi haberdar eden bir liste olmasıdır.

KAYNAKÇA

Mustafa Aşkar, "Ömerü'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış" *Tasavvuf İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi* 30 [2012/2], s. 1-32.
İhsan Ozanoğlu, *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şaban-ı Veli Hayatı, Eserleri*, Külliyesi, Kastamonu: Yenises Matbaası, 1966.